

תורה שבעל פה גמרא מסכת סנהדרין

הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה: שעתיים.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה:
פרק ראשון	-	(13×6)	-	78	נקודות
פרק שני	-	(11×2)	-	22	נקודות
סך הכול	-		-	100	נקודות
- ג. חומר עזר מותר בשימוש: חוברת דפים ממסכת סנהדרין ובה מספר השאלון.
(בית הספר יספק חוברת זו לנבחנים.)
- ד. הוראות מיוחדות: אין.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון (78 נקודות)

ענה על שש מן השאלות 1-9 (לכל שאלה – 13 נקודות).

1. גזרת ייחוד

- א. "תנא משמיה דרבי יהושע בן קרחה גדר גדול גדרה תמר".
 הסבר מה למדו שאר הנשים מן המעשה של תמר. היעזר ברש"י. (2 נקודות)
- ב. "אמר רב יהודה אמר רב באותה שעה גזרו על הייחוד ועל הפנויה ייחוד דאורייתא הוא".
 (1) "גזרו על הייחוד" – הסבר גזרה זו.
 (2) בציטוט שלפניך יש מאמר של רב יהודה בשם רב וקושיה של הגמרא על מאמר זה.
 העתק למחברתך את קושיית הגמרא, והסבר אותה.
 (6 נקודות)
- ג. (1) "... דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק רמז לייחוד מן התורה מניין שנאמר כי יסיתך אחיך בן אימך וכי בן אב מסית בן אב אינו מסית אלא לומר לך בן מתייחד עם אימו ואין אחר מתייחד עם כל עריות שבתורה".
 בציטוט שלפניך מובא פסוק. העתק למחברתך בק את מילות הפסוק, ובפסוק שהעתקת מתח קו בק תחת המילים שמהן למד רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק "רמז לייחוד מן התורה".
 (2) על פי תירוץ הגמרא, עם מי אסור להתייחד מן התורה, ועם מי אסור להתייחד על פי גזרת חכמים?
 (5 נקודות)

2. האם מותר לכוהנים לשתות יין לאחר חורבן הבית?

- א. רבנן (חכמים) אסרו על הכהנים לשתות יין לאחר חורבן הבית.
 הסבר את הטעם לאיסור של רבנן. בתשובתך התייחס למשמרות הכהונה ולבניין בית המקדש. היעזר ברש"י.
 (4 נקודות)
- ב. (1) "דאמר רב אחא דרך מיל ושינה כל שהוא מפיגין את היין".
 על פי דברי רב אחא, מותר לכוהנים לשתות יין לאחר חורבן הבית. הסבר מדוע.
 (2) על פי דברי רב נחמן בשם רבה בר אבוה, באיזה תנאי מותר לכוהנים לשתות יין לאחר חורבן הבית, ומדוע?
 (5 נקודות)
- ג. על פי רב אשי, הסבר מדוע לאחר חורבן הבית אסרו חכמים על הכהנים לשתות יין אך התירו להם לגדל שיער.
 (4 נקודות)

3. המשחק בקוביא ואסמכתא

- א. על פי רמי בר חמא, המשחק בקוביא פסול לעדות "משום דהוה אסמכתא ואסמכתא לא קניא".
על פי רש"י, הסבר מהי "אסמכתא", והסבר מהי הכוונה במילים "אסמכתא לא קניא". (4 נקודות)
- ב. (1) רב ששת אמר בנוגע למשחק בקוביא "כל כי האי גוונא לאו אסמכתא היא". הסבר את הטעם לדברי רב ששת.
(2) מהי "אסמכתא" על פי רב ששת? הסבר באמצעות אחת מן הדוגמאות ברש"י.
(6 נקודות)
- ג. המשחק בקוביא שיש לו אומנות אחרת – האם הוא פסול לעדות? ענה על פי רמי בר חמא ועל פי רב ששת, וכתוב את הנימוק של כל אחד מהם. (3 נקודות)

4. לווה בריבית

- א. "אמר רבא לווה בריבית פסול לעדות".
מדוע אדם שלווה בריבית פסול לעדות? בתשובתך הסבר את דברי רש"י "דחימוד ממון מעבירו על דת".
(3 נקודות)
- ב. (1) בהמשך הגמרא מובא סיפור על בר ביניתוס. כתוב את הסיפור בלשונך.
(2) על פסיקתו של רבא לפסול את בר ביניתוס לעדות הקשתה הגמרא מפסיקה אחרת של רבא: "לווה בריבית פסול לעדות". הסבר את הסתירה בין שתי הפסיקות האלה של רבא.
(5 נקודות)
- ג. "דאמר רבא אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם משים עצמו רשע".
(1) על פי רבא, הסבר בלשונך מדוע אין אדם משים עצמו רשע.
(2) דברי רבא האלה פותרים את הסתירה שהסברת בתת-סעיף ב(2). הסבר את פתרון הסתירה.
(5 נקודות)

5. האיסור לעבוד בשדה בשנה השביעית

- א. "מכריז רבי ינאי פוקו וזרעו בשביעית משום ארנונא".
(1) מהי "ארנונא", ומדוע היא גרמה לרבי ינאי להכריז "פוקו וזרעו בשביעית"?
(2) בנוגע לשנה השביעית נכתב בתורה: "שְׂדֵךְ לֹא תזרע".
רבי ינאי התיר לזרוע בשביעית על אף האיסור מן התורה לעשות זאת. על מה מבוסס היתר זה?
(5 נקודות)
- ב. רבי חייא בר זרנוקי ורבי שמעון בן יהוצדק ראו בשנת השמיטה אדם שעובד בשדה ואדם שעובד בכרם, והצדיקו את מעשיהם.
(1) "אגיסטון אני בתוכו" – הסבר טיעון זה, וכתוב מהי ההצדקה לעבוד בשדה בשנת השמיטה על פי הטיעון הזה.
ענה על פי אחד משני ההסברים ברש"י.
(2) "לעקל בית הבד אני צריך" – הסבר טיעון זה, וכתוב מהי ההצדקה לעבוד בכרם בשנת השמיטה על פי הטיעון הזה.
(8 נקודות)

6. בא במחותרת

- א. "אמר רב הבא במחותרת ונטל כלים ויצא פטור מאי טעמא בדמים קננהו".
 (1) העתק למחברתך את הטבלה שלפניך, ושבץ בה את המילים מן הציטוט.

טעם	דין	מקרה	אומר

(2) הסבר את הטעם לדין.

(4 נקודות)

- ב. (1) באיזה מקרה רבא מסכים עם דעתו של רב, ומדוע?
 (2) באיזה מקרה רבא אינו מסכים עם דעתו של רב, ומדוע?
 (6 נקודות)

ג. "תנן בא במחותרת ושיבר את החבית..."

ציין על מי הקשתה הגמרא ממשנה זו, והסבר את הקושיה. (3 נקודות)

7. "ייהרג ואל יעבור" ו"יעבור ואל ייהרג"

א. הגמרא הקשתה: "והא אסתר פרהסיא הוואי".

- (1) העתק למחברתך את המשפט שעליו הקשתה הגמרא קושיה זו, והסבר את קושיית הגמרא.
 (2) על פי התירוץ של רבא לקושיית הגמרא, באיזה מקרה חייבים למסור את הנפש על עבירה בפרהסיא, ובאיזה מקרה אין חייבים למסור את הנפש על עבירה בפרהסיא?
 (5 נקודות)

ב. הסבר את ההוכחה של רבא לתירוץ מן המקרה של "קוואקי ודימוניקי". (3 נקודות)

ג. הגמרא בהמשך אומרת: "ואזדא רבא לטעמיה דאמר רבא עכו"ם דאמר ליה להאי ישראל קטול אספסתא בשבתא...".
 הסבר כיצד דברי רבא "הנאת עצמן שאני" באים לידי ביטוי בדבריו בנוגע לאספסתא. (5 נקודות)

לפניך סוגיה מן הגמרא במסכת יומא, דף פה, ע"א-ע"ב.
למד את הסוגיה, וענה על השאלות שאחריה. היעזר בפירושו רש"י.

יום הכיפורים פרק שמיני יומא

וכבר היה ר' ישמעאל ורבי עקיבא

ושפיקוח

דמיס. שהותר לזעל בית לשפוך דמו של זה להלל ספק נפשו עזירה חמורה היא שמטמאת את הארץ כדכתיב (במדבר לה) ולא טמאת את הארץ גבי פרשת רולחין:

אין אדם מעמיד את עצמו

מלהליל את ממונו מיד גנב והאי גנב דאתי במחתרת מידע ידע דקאי בעל הבית באפיה ואדעתא דהכי אתא דמימר אמר כי קאי לאפאי קטילגא ליה ואין זה ספק נפשות אלא ודאי נפשות והמורה אמרה לו כלן אחרי שבא להורגך השכס להורגו: ואשכחן. מהכא דאודאי פיקוח נפש מחללין אבל ספק לא שמעינן מינה

ורבי אלעזר בן עזריה מהלכין בדרך ולוי^ע הסדר ורבי ישמעאל בנו של רבי אלעזר בן עזריה מהלכין אחריהן נשאלה שאלה זו בפניהם מניין לפקוח נפש שדוחה את השבת נענה ר' ישמעאל ואמר⁴ אם במחתרת ימצא הגנב ומה זה שספק על ממון בא ספק על נפשות בא^ע ושפיקוח דמים מטמא את הארץ וגורם לשכינה שתסתלק מישאל ניתן להצילו בנפשו ק"ו לפקוח נפש שדוחה את השבת
רבי מאי טעמא דמחתרת חזקה אין אדם מעמיד עצמו על ממונו והאי מידע ידע דקאי לאפיה ואמר אי קאי לאפאי קטילגא ליה והתורה אמרה בא להורגך השכס להורגו ואשכחן ודאי ספק מנלן

א. רבי ישמעאל למד שפיקוח נפש דוחה את השבת מן הדין של "בא במחתרת" באמצעות "קל וחומר".

I. (1) "ומה זה שספק על ממון בא ספק על נפשות בא".

ציין על מי מדובר, והסבר את הספק.

II. "ניתן להצילו בנפשו".

את מי ניתן להציל, ובנפשו של מי?

(2) הסבר בלשונך את ה"קל וחומר" שלמד רבי ישמעאל.

(8 נקודות)

ב. "דאמר רבא... חזקה אין אדם מעמיד עצמו על ממונו".

(1) הסבר את דברי רבא המצוטטים.

(2) הגמרא דחתה באמצעות דברי רבא את ה"קל וחומר" שלמד רבי ישמעאל.

הסבר את הדחייה.

(5 נקודות)

יסודות תורה שבעל פה

א. אנשי כנסת הגדולה קבעו נוסח תפילה אחיד לכל ישראל.

כתוב מי הם אנשי כנסת הגדולה, והסבר מה היה הרקע ההיסטורי לקביעת נוסח תפילה אחיד לכל ישראל.

(5 נקודות)

ב. כתוב אַחַת מתקנות רבן יוחנן בן זכאי, והסבר אַחַת מן המטרות של תקנות אלה. (4 נקודות)

ג. "וכן כל מצוות חכמים שאנו מקיימים, היסוד העיקרי שלהן היא קבלת הגוי כולו" (הראי"ה קוק, אדר היקר).

על פי הראי"ה קוק, כתוב על מה מבוסס התוקף של תקנות חכמים, והדגם זאת באמצעות אַחַת מתקנות חכמים.

(4 נקודות)

פרק שני (22 נקודות)

ענה על שתיים מן השאלות 10–15 (לכל שאלה – 11 נקודות).

בקיאות (ללומדים 8 דפי גמרא ורש"י)**10. נישואי מֵרַב ונישואי מיכל לדוד**

א. על השאלה "היאך נשא דוד שתי אחיות בחייהן" מובאות בברייתא שתי תשובות – אחת של רבי יוסי, והאחרת של רבי יהושע בן קרחה.

על פי רבי יהושע בן קרחה, "קידושי טעות היו לו במֵרַב". הסבר מדוע קידושין אלה היו קידושי טעות. (4 נקודות)

ב. על פי הגמרא, הייתה מחלוקת בין שאול לדוד אם מיכל מקודשת לדוד.

הסבר את דעתו של שאול על פי אחד מן ההסברים שבגמרא. (4 נקודות)

ג. "... אף קידושי מֵרַב לעדריאל בעבירה".

על פי רבי יוסי, מהי העבירה בקידושי מֵרַב לעדריאל? (3 נקודות)

11. העונש של אבנר וקינת דוד עליו

א. בגמרא מובאות שתי דעות מדוע נענש אבנר.

כתוב את שתי הדעות. (4 נקודות)

ב. דוד קונן על אבנר: "דָּדָּךְ לֹא אֶסְרֹת וְרַגְלֶיךָ לֹא לְנַחֲשֵׁתִים הִגְשׂוּ כְּנָפֹל לְפָנַי בְּנֵי עֹלָה נִפְלְתָ" (שמואל ב, ג', ל"ד).

על פי הגמרא, יש מחלוקת בין רב יהודה בשם רב ובין רבי יצחק בנוגע לאופן הקריאה של פסוק זה.

(1) ציין לפי מי מן האמוראים יש לקרוא את הפסוק בסימן קריאה בסופו, ולפי מי מן האמוראים יש לקרוא

את הפסוק בסימן שאלה בסופו.

(2) הסבר בלשונך את הפסוק על פי כל אחד מן האמוראים.

(7 נקודות)

12. פרשת המלך ומינני מלך

א. "אמר רב יהודה אמר שמואל כל האמור בפרשת מלך מותר בו".

על פי רב יהודה בשם שמואל, כתוב בלשונך דוגמה אחת לדבר שמלך מותר בו. (2 נקודות)

ב. "זקנים שבדור כהוגן שאלו... אבל עמי הארץ שבהן קלקלו...".

גם זקני הדור וגם עמי הארץ ביקשו למנות עליהם מלך.

מדוע הבקשה של זקני הדור הייתה "כהוגן", ומדוע הבקשה של עמי הארץ נחשבת קלקול? היעזר ברש"י.

(4 נקודות)

ג. "תניא רבי יוסי אומר שלוש מצוות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ...".

(1) כתוב את שלוש המצוות האלה על פי הסדר שיש לקיימן.

(2) הסבר אחת מן הראיות לקביעה של הברייתא שיש לקיים את המצווה השלישית רק לאחר קיום המצווה השנייה.

(5 נקודות)

עיון (ללומדים 6.5 דפי גמרא בתוספת עיון במקורות)

13. פסולי עדות – אסמכתא, הגרלות והימורים

א. עיין בדברי הרב עובדיה יוסף שלפניך, וענה על השאלות שאחריהם.

האם מותר מן הדין להשתתף בקניית כרטיסי הגרלה של מפעל הפיס?

במשנה סנהדרין (כד, ע"ב) שנינו, "אלו הפסולים לעדות, המשחק בקוביא..."

ותבט עיני להרב הגאון רבי עובדיה הדאיה בשו"ת ישכיל עבדי חלק ח' (יורה דעה, ס"ה, סעיף ג) שנשאל בנידון

דידן, האם מותר לקנות כרטיס הגרלה של מפעל הפיס. והשיב, שאין לאסור מטעם איסור שחוק בקוביא...

ומה שכתב עוד הרב ישכיל עבדי שם: "ועוד, הרי אפילו בקוביא מפורש בדברי הרמ"א בהגה [שולחן ערוך, חושן

משפט, סימן שע, ג], שאין זה אלא 'באין לו אומנות אלא הוא', אבל אם יש לו אומנות, אינו פסול. ובנידון דידן הרי

הוא רק משתתף בפיס ותו לא". עד כאן. במחילת כבוד תורתו, לא שמיה מתיא [אינה ראייה]. שאומנם הרמב"ם

[הל' עדות י"ב, ד'] ומרן השו"ע [סימן שע שם] כתבו בהדיא "והוא שאין לו אומנות אלא הוא", אך זהו רק לעניין לפוסלו

לעדות, אבל לעניין איסור גזל מדבריהם מטעם אסמכתא, גם כשיש לו אומנות אחרת, איסורא מיהא איכא

[יש בכל זאת איסור], וכמפורש בדבריהם.

(הרב עובדיה יוסף, שו"ת יביע אומר, חלק ז, חושן משפט, סימן ו)

(1) על פי דברי הרב עובדיה יוסף המצוטטים, כתוב מה פסק הרב עובדיה הדאיה ("ישכיל עבדי") בנוגע להשתתפות

בהגרלת מפעל הפיס, והסבר את הראיה לפסיקתו.

(2) הרב עובדיה יוסף דחה את הראיה של הרב עובדיה הדאיה. הסבר את הדחייה.

(6 נקודות)

ב. עיין בדברי הרב אברהם שפירא שלפניך, וענה על השאלה שאחריהם.

הדבר נראה פשוט שחשש גזל אין כאן, משום שחז"ל אסרו רק כשהפרס שעומד ליפול בגורלו של המשתתף

בגורל מונח לפניו, ועל זה גופא מטיל גורל מי יקבל הכסף הזה. שכל אחד מהמשתתפים מניח משלו על שולחן

הקוביא, כי אז יש ספק שכל אחד בטוח בליבו שכסף זה שלו המונח לפניו - יוחזר לו עם תוספת הרווח. ועל כן

בעומק ליבו אינו מקנה בלב שלם וזה נשאר שלו, ולכן יש כאן חשש גזל למי שזכה בכסף, וזהו משחק בקוביא

שאסרו חז"ל. אבל בהגרלות כגון מפעל הפיס שהכסף משולם לסוכנות המפעל, הקונה יודע בבידור שכסף

זה לא יוחזר אליו, אלא הסוכן יעבירו לסוכנות המקומית ויושם בבנק, ואחר כך יעבירו ללשכה הראשית, ואין

לקונה כל ציפייה שכסף זה יוחזר אליו, אלא המפעל ודאי זוכה בהם לחלוטין. ועל כן אין חשש שמא לא התכוון

להקנות את הכסף לחלוטין. אלא יש בליבו תקווה שבסופו של דבר לאחזר כמה ימים, זה (כסף הקנייה) יגרום לו

רווח כפול ומכופל, משום שהמספר שלו יזכה בסכום גדול. תקווה כזו יש לכל משקיע בעסק, שמקווה להרוויח

מההשקעה שהשקיע, אבל אם תקוותו נכזבת אין בזה כדי לעשות את ההשקעה לגזל...

וסברה נוספת, כיוון שהנהלת מפעל הפיס מוכרת תעודות הגרלה, והתמורה היא עצמה שווה כסף, ויש לה ערך,

כי ניתן למוכרה לאחרים, וגם ספרדי יכול למוכרה לאשכנזי, שלדעת הכול אין זה בשבילו משחק של קוביא

אסורה, אין זה דומה למה שהמחבר אוסר משום קוביא.

(הרב אברהם אלקנה כהנא שפירא, "רכישת כרטיסי פיס", תחומין, ה [תשמ"ה], עמ' 301-302)

על פי הרב אברהם שפירא, גם אם במקרה של המשחק בקוביא יש חשש גזל, בכל זאת מותר לקנות כרטיס הגרלה

של מפעל הפיס.

א. הגמרא ציטטה ברייתא: "סאה תרומה שנפלה למאה סאין של שביעית תעלה פחות מיכן יירקבו".

הגמרא הקשתה על הדין השני שבברייתא והציעה אפשרות אחרת: "והווינן בה אמאי יירקבו ימכרנו לכוהן בדמי תרומה חוץ מדמי אותה סאה".

(1) על פי התוספות, מהי לכאורה הבעיה ההלכתית באפשרות שהציעה הגמרא?

(2) על פי התוספות, הסבר מדוע למעשה אין בעיה הלכתית.

(6 נקודות)

ב. עיין בדברי הרב שאול ישראלי שלפניך, וענה על השאלות שאחריהם.

הפועלים העושים במלאכה מטעם בית דין, עושים את כל המלאכות הדרושות כדרך שעושים בכל השנים, ללא כל שינוי. אף על פי שהיחיד העושה אותן המלאכות באותה צורה עובר איסור תורה ולוקה על זה. מה שהוא תמוה לכאורה, וכי יש כוח בידי שלוחי בית דין לעבור איסורי תורה? אלא הווי אומר שאין המלאכות אסורות מצד עצמן (דוגמת שבת) אלא מה שיש בביצועם כדרך הרגיל משמעות הסותרת את הבלטת היותן פירות הפקר, ושהאוספן אינו אוסף אלא משל הפקר. דאשר על כן בית דין שעושין את המלאכה עבור הציבור כולו, הרי בזה יש הבלטה דווקא, על היות הפירות הללו הפקר, כדין שאמרה תורה, על כן אין בהם איסור.

(הרב שאול ישראלי, "על סידורים נאותים בשנת השבע", חוות בנימין, חלק ג, עמ' תרכב)

(1) על פי הרב שאול ישראלי, כתוב מה הותר לפועלים לעשות בשביעית מטעם בית דין אף שנאסר על אדם פרטי.

(2) על פי הרב שאול ישראלי, הסבר מדוע יש הבדל בין פועלים העושים מלאכות בשביעית מטעם בית דין

ובין אדם פרטי העושה את אותן מלאכות.

(5 נקודות)

א. עיין בדברי הרמב"ם שלפניך, וענה על השאלה שאחריהם.

הרי זו מצוות לא תעשה שלא לחוס על נפש הרודף. לפיכך הורו חכמים, שהעונֶפֶר שהיא מקשה לילד, מותר לחתוך העונֶפֶר במעיָה, בין בסם בין ביד, מפני שהוא כרודף אחריה להורגה. ואם משהוציא ראשו, אין נוגעין בו, שאין דוחין נפש מפני נפש, וזהו טבעו של עולם.

(רמב"ם, הלכות רוצח ושמירת נפש, פרק א, הלכה ט)

כתוב את שני המקרים המובאים בדברי הרמב"ם, ונמק את הדין במקרה שבו מותר להרוג את העונֶפֶר כדי להציל את היולדת. (5 נקודות)

ב. עיין בדברי הרב נחום רבינוביץ שלפניך, וענה על השאלות שאחריהם.

רבנו [הרמב"ם] כלל לא כתב שהעונֶפֶר הוא "רודף", שהרי נתבאר שאת הרודף צריך להזהיר כדי לברר שאומנם דעתו היא לרדוף... אבל כאן דייק לכתוב "כרודף" - כלומר, דינו כמו רודף שמצילים את הנרדף בכל דרך אפשרית... נמצא שתינוק שכבר נולד, דהיינו יצא ראשו, לא ייתכן להתיר לגביו את הלאו 'לא תרצח', הואיל ולא ייתכן שהוא מתיר את עצמו למיתה שהרי אינו עושה כלום, וזהו שכתב רבנו: "זהו טבעו של עולם" ולא הוולד הזה הוא אחראי לרדיפת אימו, אשר על כן אין דוחין נפש מפני נפש. אבל כל עוד שהעונֶפֶר לא יצא עדיין לאוויר העולם, דינו שונה ואין בו כלל חיוב 'לא תרצח'.

(הרב נחום רבינוביץ, יד פשוטה על הרמב"ם)

(1) על פי הרב נחום רבינוביץ, מהו הטעם להלכה ברמב"ם "משהוציא ראשו, אין נוגעין בו"?

(2) על פי הרב נחום רבינוביץ, עונֶפֶר שמִסְכֵּן את אימו אינו "רודף".

הסבר מדוע בכל זאת מותר להרוג עונֶפֶר זה.

(6 נקודות)

בהצלחה!